

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และการวิเคราะห์ข้อมูล

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

1. หลักการพื้นฐานของ การวิจัยเชิงคุณภาพ

นียมการวิจัยเชิงคุณภาพ

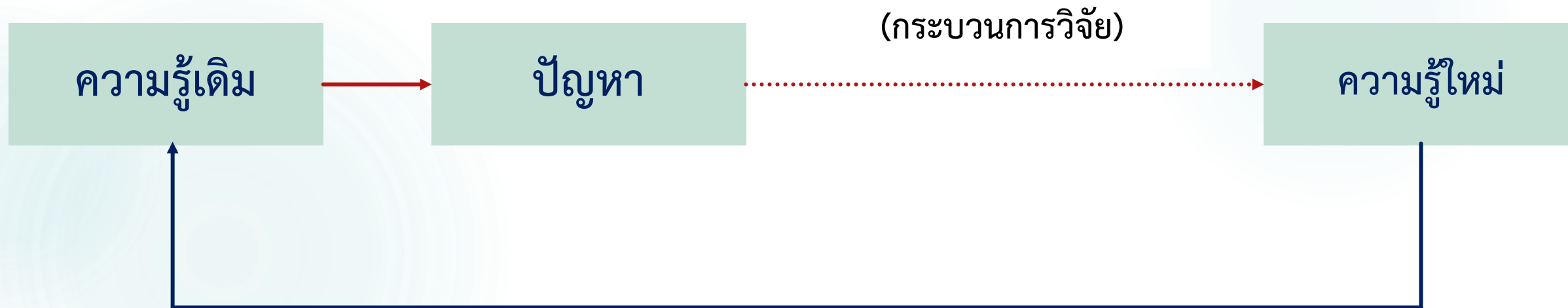
3

เป็นการแสวงหาความรู้โดยอาศัยวิธีการเชิงประจักษ์ หรือจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อสร้างความเข้าใจ กับระบบ กระบวนการดำเนินงานขององค์กร ความหมายพฤติกรรมของบุคคล หรือวัฒนธรรมของ ชุมชนในสภาพแวดล้อมที่เป็นไปตามธรรมชาติ โดยมี เป้าหมายเพื่อค้นหากฎเกณฑ์ สร้างแนวคิดหรือ สมมติฐานใหม่ๆ จากแหล่งข้อมูลที่ศึกษา

ความเชื่อพื้นฐานของนักวิชาการ : ปฏิฐานนิยมและปรากฏการณ์นิยม

4

อ้างอิง: สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความเชื่อพื้นฐานของนักวิชาการ : ปฏิฐานนิยมและปรากฏการณ์นิยม

5

กระบวนการหรือวิธีการแสวงหาความรู้ 2 แบบ

- ▶ วิธีการที่เป็นที่ยอมรับ เช่น วิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ และ
- ▶ วิธีการที่ยังถกเถียงกันอยู่ เช่น การคาดคะเน (speculation) การหยั่งรู้ (intuition)

การแบ่งแยกดังกล่าวเป็นเพราะความเชื่อพื้นฐานหรือปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังความเชื่อของนักวิชาการและนักวิจัยที่แตกต่างกัน นับตั้งแต่ได้มีการแบ่งความรู้ออกเป็น **สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี** และ **สาขาสังคมศาสตร์และสาขามนุษยศาสตร์** ซึ่งมีการแสวงหาและรวบรวมความรู้ในแต่ละสาขาต่างก็พัฒนาไปตามลักษณะแห่งศาสตร์ของตน

อ้างอิง: สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความเชื่อพื้นฐานของนักวิชาการ : ปฏิฐานนิยมและปรากฏการณ์นิยม

6

- ▶ **สาขาวิทยาศาสตร์** : เริ่มจากความสนใจโลกของวัตถุ พัฒนาโดยเน้นความสำคัญของข้อมูลเชิงประจักษ์และ การรับรู้โดยประสาทสัมผัส มีลักษณะความเป็นประจักษ์นิยมสูง
- ▶ **สาขาสังคมศาสตร์** : สนใจมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมมนุษย์และความรู้สึกนึกคิดทั้งที่แสดงออกมาและที่ไม่ได้แสดงออกมา
- ▶ **สาขามนุษยศาสตร์** : สนใจชีวิตด้านในของมนุษย์จึงเน้นในเรื่องของคุณค่า อารมณ์ และ นามธรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เอง เช่น ความดี ความงาม

อ้างอิง: สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความเชื่อพื้นฐานของนักวิชาการ : ปฏิฐานนิยมและปรากฏการณ์นิยม

7

พัฒนาการดังกล่าวนี้เองได้เกิดปรัชญาความเชื่อสองกระแสขึ้นในตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 19

- ▶ กระแสแรกเรียกว่า แนวคิดปฏิฐานนิยม (Positivism)
- ▶ กระแสที่สองเรียกว่า แนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology)

อ้างอิง: สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนวคิดปฏิฐานนิยม (Positivism)

- ▶ เป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานแบบวิทยาศาสตร์ เชื่อว่าวิธีการแสวงหาความรู้ที่ดีที่สุด คือ การใช้วิธีแบบวิทยาศาสตร์ที่มีรากฐานอยู่บนข้อมูลเชิงประจักษ์ คือสิ่งที่มนุษย์รับรู้ได้ด้วยหู ตา จมูก ลิ้น และสัมผัส เป็นสิ่งที่ เป็นจริงและเป็นความรู้ที่ยอมรับได้
- ▶ ฉะนั้นเมื่อนำแนวคิดปฏิฐานนิยมมาใช้ในสาขาสังคมศาสตร์ ก็จะเน้นวิธีการแสวงหาความรู้จากข้อมูลเชิงประจักษ์หรือจากพฤติกรรมที่ปรากฏ เน้นข้อมูลที่แจ่มชัดได้และวัดได้

แนวคิดปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology)

9

- ▶ มีลักษณะโน้มเอียงไปในทางมนุษยศาสตร์แต่มีลักษณะเฉพาะเพิ่มขึ้นอีก
- ▶ นักปรากฏการณ์นิยมคิดว่าความรู้ที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้อื่น และจากสังคมนั้นอาจผิดพลาดได้ การรับรู้อาจเกิดจากการถูกบังคับหรือ ยัดเยียด มนุษย์ควรศึกษาโลกและสังคมของตัวเอง และสร้างกระบวนการรู้ “ที่เป็นส่วนตัว” ขึ้นมา

อ้างอิง: สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หลักการสำคัญในการออกแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ

หลักการสำคัญ: ผู้วิจัยต้องเป็น “คนใน” ในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

- ▶ มีคำศัพท์ที่มีผู้นิยมใช้เมื่อเปรียบเทียบการวิจัยเชิงคุณภาพกับวิจัยเชิงปริมาณ คือ คำว่า emic และ etic
- ▶ สองคำนี้มีที่มาจากศัพท์ในทางภาษาศาสตร์ได้แก่คำว่า
 - **Phonemic** ซึ่งหมายถึง พยางค์ที่เปล่งเสียงออกมาแล้วมีความหมายที่รับรู้ในวัฒนธรรมหนึ่ง
 - **Phonetic** หมายถึง ระบบการออกเสียงที่เปล่งออกมาตามวิธีอ่านที่เป็นสากล

หลักการสำคัญในการออกแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ

11

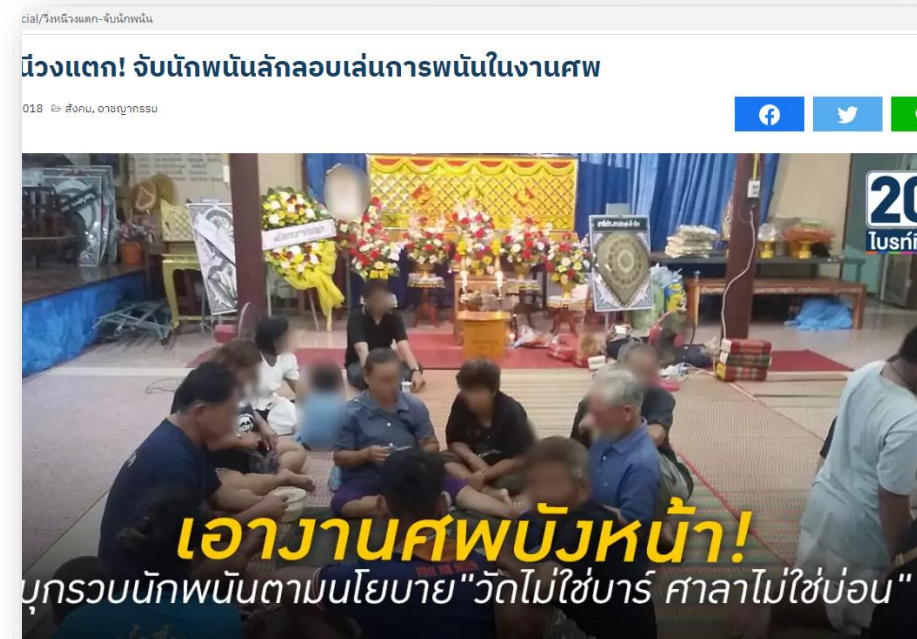
หลักการสำคัญ: ผู้วิจัยต้องเป็น “คนใน” ในกระบวนการวิจัยเชิง
คุณภาพ

- ▶ การวิจัยแบบ **emic** จึงหมายถึงการวิจัยโดย “คนใน” ที่มุ่งศึกษาสังคมของตนเพื่อให้เข้าใจความหมายต่าง ๆ ในวัฒนธรรมของสังคมนั้น
- ▶ การวิจัยแบบ **etic** หมายถึงการวิจัยโดย “คนนอก” ที่ศึกษา ปรัชญาการณ้อย่างหนึ่งในหลายวัฒนธรรมเพื่อพยายามหาคำจำกัดความหรือคำอธิบาย

อ้างอิง: สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

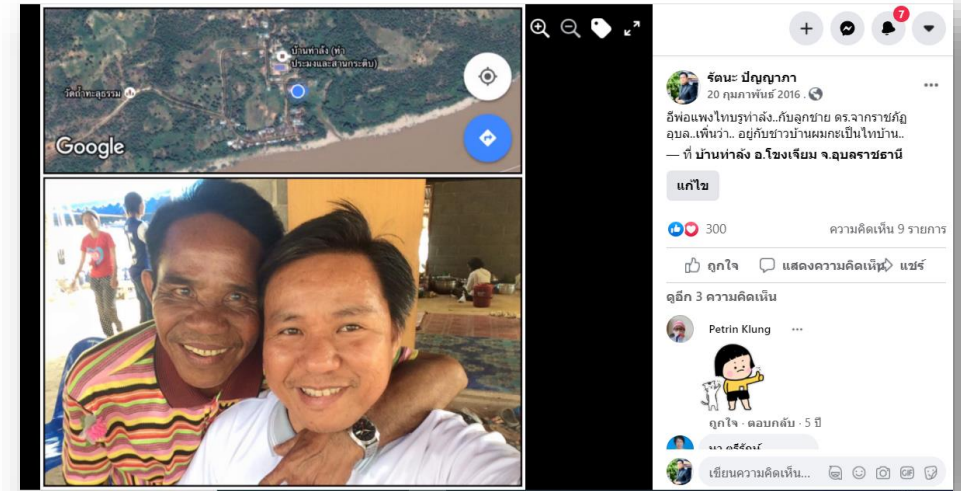
หลักการสำคัญในการออกแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ

- ▶ **ปรากฏการณ์ “เรื่อง”** ต้องมีจริง ขึ้นมาก่อน แล้วสนใจศึกษา ค้นหาความรู้นั้นมาเปิดเผย
- ▶ **วิธีการออกแบบการวิจัย** จะออกแบบเป็นแบบใดขึ้นอยู่กับความล้าลึกของความรู้และความจริงที่จะศึกษา ที่สำคัญคือ ขึ้นอยู่กับแหล่งข้อมูล และผู้รู้จริงด้วย อาทิ
 - ▶ การวิจัยเอกสาร เน้นแหล่งข้อมูลคือเอกสาร (Documentary Research/ Explanatory Research)
 - ▶ การวิจัยจากข้อมูลเรื่องเล่า (Narrative Research)

หลักการสำคัญในการออกแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ

- ▶ การวิจัยแบบมานุษยวิทยา เน้นการค้นหาจากแหล่งปฐมภูมิ เช่น ชุมชน สังคม ที่มีปรากฏการณ์
- ▶ การวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา เน้นการค้นหาจากแหล่งปฐมภูมิ ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มวัฒนธรรมหลัก กลุ่มวัฒนธรรมย่อย กลุ่มสีผิว กลุ่มความเชื่อ

หลักการสำคัญในการออกแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ

- ▶ การวิจัยแบบ อัตชีวประวัติศึกษา เน้นแหล่งข้อมูลจากเอกสารที่เป็นประวัติบุคคล ตามกลุ่มประเด็น
- ▶ การวิจัยแบบการเน้นกรณีศึกษา เช่น เจาะจงชุมชน กลุ่มสังคม กลุ่มคน ประเด็นเรื่องเฉพาะ เช่น การบริหารองค์กร การพัฒนาชุมชน คน (บุคคล)
- ▶ การวิจัยเชิงคุณภาพประยุกต์ เช่น การระบุให้มีการรวบรวมข้อมูลแบบการจัดสนทนากลุ่มที่มีเกณฑ์คัดเลือกบุคคลเข้าร่วมสนทนา การกำหนดบุคคลิกภาพภูมิหลังของผู้รู้ไว้ตามเกณฑ์

“อัตชีวประวัติครูเปลี่ยน : กระบวนการศึกษาเรื่องเล่าจากอัตชีวประวัติในการถ่ายทอดวิถีและจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูผู้ให้และผู้เปลี่ยนแปลงชีวิตลูกศิษย์”

The Autobiography of Kru Plian : The Study Process of the Autobiographical Narrative to Convey the Way and Spirit of Being a Teacher who Gives and Changes the Life of Students

สุวีรา สุดาเดช | Suveera Sudadate

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
M.Ed.Student in Research and Evaluation Major, Graduate School, Ubon Ratchathani Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: Krusuveera0644@gmail.com

(Received: 7 August 2021, Revised: 20 August 2021, Accepted: 22 August 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงเรื่องเล่าจากอัตชีวประวัติของ ครูเปลี่ยน อุปรีวงศ์ ผู้เป็นครูด้วยจิตและวิญญาณ โดยการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ดำเนินการด้วยวิธีการศึกษาอัตชีวประวัติและเรื่องเล่า เก็บข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสารประวัติของครูเปลี่ยน อุปรีวงศ์ บทความในหนังสือที่ระลึก สัมภาษณ์เชิงลึก บุตรสาว ลูกศิษย์ บุคคลที่เคยทำงานร่วมกับครูเปลี่ยน จำนวน 5 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากการสังเกตกับการสัมภาษณ์เปรียบเทียบสิ่งที่พูดในที่สาธารณะกับขณะพูดส่วนตัว ตรวจสอบความแน่นอนของคำพูดในเรื่องเดียวกันแต่คนละเวลาเปรียบเทียบมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า ครูเปลี่ยน อุปรีวงศ์ เป็นครูที่เต็มไปด้วยจิตและ

ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ
Qualitative Research
Characteristics

ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ลักษณะของความรู้

- ▶ การวิจัยเชิงคุณภาพมีเป้าหมายการแสวงหาความรู้เพื่อความเข้าใจเกิดการก่อรูปใหม่ของความรู้ (Reconstruction) ลักษณะของความรู้เป็นการตระหนักรู้ (Insights) ในเชิงโครงสร้าง ความเป็นมาของปรากฏการณ์โดยที่ความรู้ซึ่งก่อรูปใหม่นี้จะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ

2. แนวคิดพื้นฐานการวิจัย

- ▶ การวิจัยเชิงคุณภาพมีพื้นฐานมาทั้งสังคมศาสตร์และสังคมศาสตร์ แนวคิดหลักเป็นปรากฏการณ์นิยม
- ▶ มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Contexts)
- ▶ พยายามทำความเข้าใจชนบทธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และระบบคิดเพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ

ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- ▶ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย
- ▶ เป็นลักษณะการเก็บข้อมูลแบบ

“คนสัมภาษณ์คน”
“คนโน้”

4. การตั้งสมมติฐาน

- ▶ ไม่เน้นการตั้งสมมติฐาน
- ▶ ถ้ามีสมมติฐานนั้นสามารถปรับได้ตลอดเวลา
ถ้าข้อมูลที่ได้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง
- ▶ ให้ความสำคัญกับการตั้งโจทย์ปัญหาหรือ
คำถามการวิจัยให้เป็นเข็มทิศแทนสมมติฐาน

2.รูปแบบการวิจัย เชิงคุณภาพ

QUALITATIVE RESEARCH DESIGNS

งานวิจัยที่เข้าข่ายการวิจัยเชิงคุณภาพ

- ▶ **วิจัยทางสังคมศาสตร์ (Social research)** เป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น การวิจัย สาขาปรัชญา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาเศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยาศาสตร์ เช่น ประชากรศาสตร์ พัฒนาชุมชน ฯลฯ
- ▶ **การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical research)** เป็นการวิจัยเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ในอดีต เพื่อบันทึกอดีตอย่างมีระบบ
- ▶ **การวิจัยเชิงบรรยายหรือพรรณนา (Descriptive research)** เป็นการวิจัยเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร
- ▶ **การวิจัยพื้นฐาน (Basic Research)** เป็นการทำให้วิจัยเพื่อขยายขอบเขตของความรู้ให้กว้างขวางออกไป เป็นการสร้างทฤษฎีและแนวความคิดใหม่ๆ เสริมสร้างวิชาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น การวิจัยด้านศาสนาและปรัชญา การวิจัยแนวคิดทฤษฎี การวิจัยเชิงเอกสาร

องค์ประกอบของการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

▶ Working Design

- ▶ เลือกกลุ่มเป้าหมาย
- ▶ เลือกพื้นที่
- ▶ ระบุช่วงเวลาที่ศึกษา
- ▶ ระบุตัวแปรที่เป็นไปได้

▶ Working Hypothesis

- ▶ ตั้งปัญหาต่าง ๆ
- ▶ ตั้งคำถามวิจัย
- ▶ อ้างทฤษฎีที่คิดค้น

▶ Data Collection

- ▶ สัมภาษณ์/บอกเล่า
- ▶ สังเกตบันทึกตัวอย่าง
- ▶ ทบทวนวิเคราะห์เอกสาร

▶ Data Analysis/ Interpretation

- ▶ จัดหมวดหมู่/ลงรหัสข้อมูล
- ▶ จัดโครงสร้างข้อมูลใหม่
- ▶ ตรวจสอบสมมติฐานทฤษฎี
- ▶ พรรณนา

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

23

- ▶ รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นรูปแบบเฉพาะของการดำเนินการวิจัยเพื่อให้บรรลุจุดหมายเฉพาะซึ่งเป็นการออกแบบเพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างลึกซึ้ง
- ▶ มักจะเป็นวิธีการในเชิงมานุษยวิทยา หรือสังคมวิทยา
- ▶ เข้าถึงพฤติกรรมที่เป็นปรากฏการณ์ในสังคมแล้วนำเสนอในเชิงบรรยายตีความสร้างข้อสรุป

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

24

1. การวิจัยแบบกรณีตัวอย่าง (Case Study)

- ▶ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี หรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจคน ๑ คนหนึ่ง หรือสถานการณ์หนึ่ง ๑
- ▶ เป็นการศึกษาในแนวคิดซึ่งในประเด็นที่ศึกษา
- ▶ เก็บข้อมูลโดยการสังเกต สัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร

2. การวิจัยแบบชาติพันธุ์ (Ethnographic Study)

- ▶ มุ่งทำความเข้าใจการเกิดพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคน อันเป็นผลสะท้อนจากวัฒนธรรมของกลุ่ม
- ▶ เน้นเขตการศึกษาเฉพาะพื้นที่ (Specific Field Site)

2. การวิจัยแบบชาติพันธุ์

(Ethnographic Study)

- ▶ เก็บข้อมูลโดยเน้นวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เข้าถึงข้อมูลใกล้ชิด การสัมภาษณ์เชิงลึก
- ▶ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาจุดเน้นที่เป็นเหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นความเด่นในพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มนั้น

3. การวิจัยแบบปรากฏการณ์ (Phenomenological Study)

- ▶ มุ่งทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ หรือมีการรับรู้
- ▶ รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกแบบไม่มีโครงสร้าง
- ▶ ส่วนมากใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่ไม่มากนัก (5-25 คน)
- ▶ วิเคราะห์ข้อมูลโดยเน้นหา “หน่วยความหมาย” ที่สะท้อนให้เห็นแง่มุมต่างๆ ของประสบการณ์

ถอดรหัสแนวคิด
เพื่อชีวิตแนวพุทธ

รศ.ดร. ปัทมาภรณ์

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

28

4. การวิจัยแบบเน้นทฤษฎี

(Grounded Theory Study)

- ▶ มีจุดหมายเพื่อศึกษาและสร้างทฤษฎีขึ้น โดยศึกษาจากสภาพที่เป็นธรรมชาติในสังคม
- ▶ เน้นที่การกระทำหรือปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ซึ่งมีผลและอิทธิพลซึ่งกันและกันระหว่างการกระทำและปฏิสัมพันธ์เหล่านั้น
- ▶ รวบรวมโดยการสัมภาษณ์หรือจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งภาคสนามและเอกสาร
- ▶ มีการทบทวน ตรวจสอบ ยืนยันข้อมูลในระหว่างการวิเคราะห์ แล้วสร้างหลักการเชิงทฤษฎีขึ้น

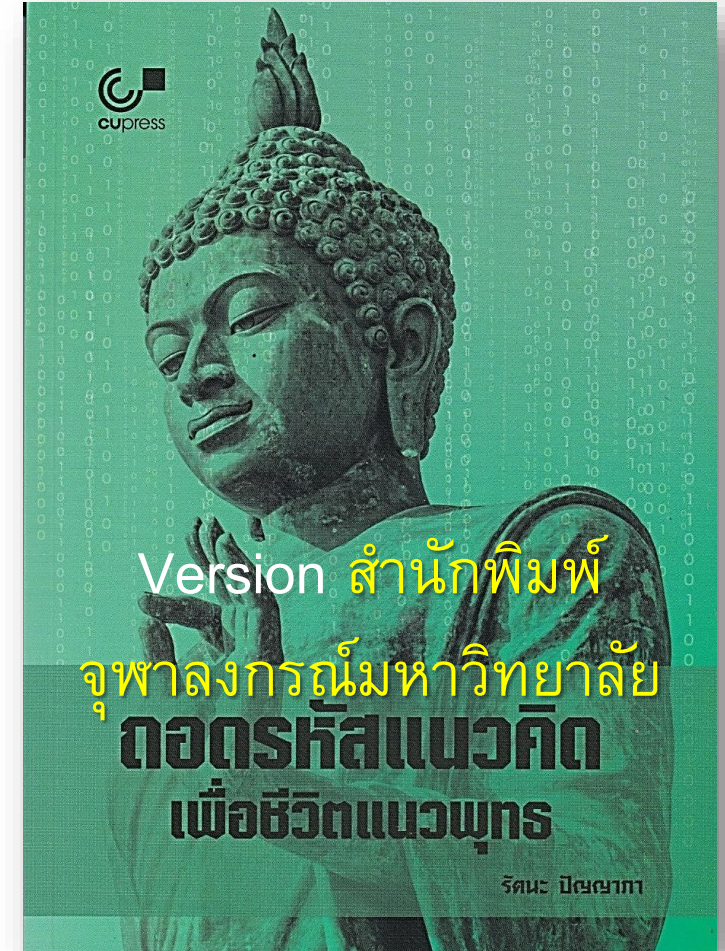
6. การวิจัยแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

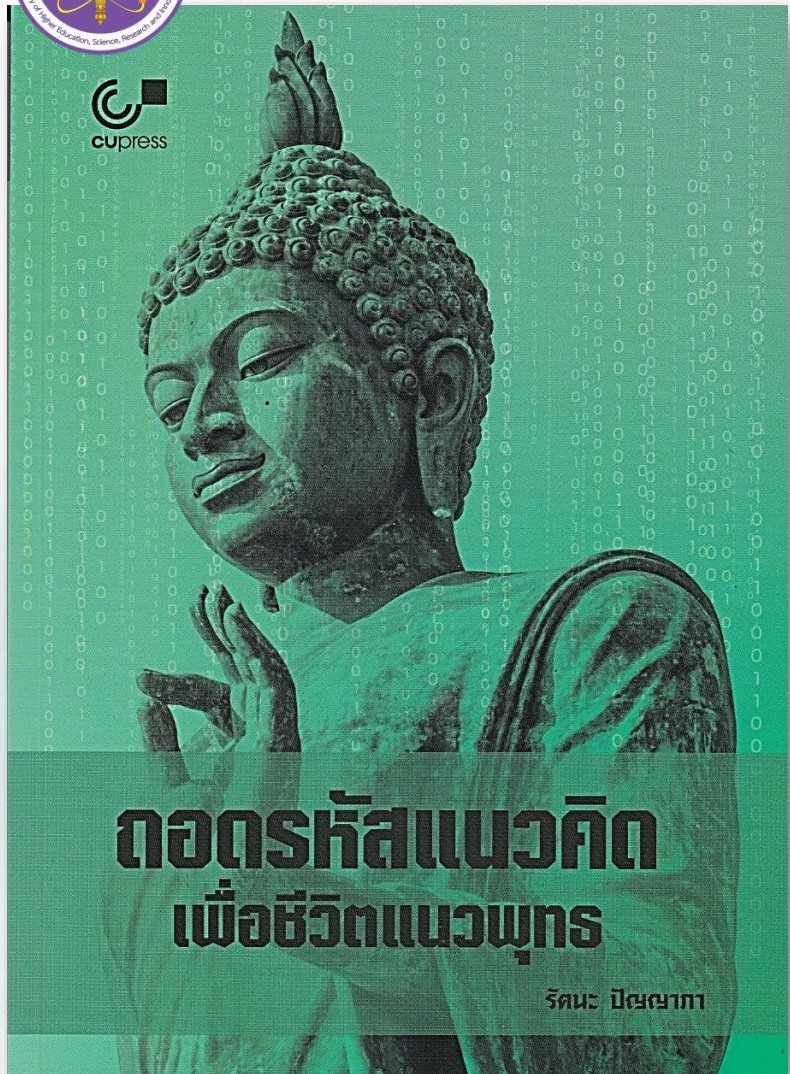
- ▶ มุ่งกำหนดลักษณะเฉพาะขององค์ความรู้ เน้นเนื้อหาที่มีการบันทึกไว้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น ภาพ ตาราง หรือบันทึก
- ▶ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เนื้อหาเชิงคุณภาพ โดยอาจใช้สถิติเชิงบรรยายบ้างก็ได้
- ▶ ใช้เนื้อหาจากเอกสารเป็นสารัตถะสำคัญในการวิเคราะห์ เพื่อตอบโจทย์วิจัย

ถอดรหัสแนวคิด
เพื่อชีวิตแนวพุทธ

รัตนะ ปิณฑุภา

“ถอดรหัสแนวคิดเพื่อชีวิตแนวพุทธ”

ตัวอย่าง

31

บทสรุป	175
บทที่ 6 ชีวิตกับความเชื่อ : การใช้ศรัทธานำสู่วิถีแห่งปัญญา.....	177
การทรงเจ้าเข้าผี : แก่นพระพุทศศาสนาเพื่อความเข้าใจและปฏิบัติ.....	177
คนทรงเจ้า (Medium).....	178
การทรงเจ้าในสังคมไทย	178
ประเภทของการทรงเจ้า.....	179
บทบาทของร่างทรงที่มีต่อผู้รับบริการ.....	180
การทรงเจ้าในสังคมไทยปัจจุบัน.....	181
ทัศนะของพระพุทศศาสนาเกี่ยวกับการทรงเจ้า	182
แนวทางการดำเนินชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพาการทรงเจ้า	192
บทบาทของพระสงฆ์กับการทรงเจ้า.....	194
บ่อนพนันงานศพชาวพุทธ : ก้าวข้ามเส้นหายนะสู่ทางสายวัฒนา	196

ปรากฏการณ์ที่นำไปสู่การเขียนและทำ
วิจัยเพื่อสร้างรูปแบบและทฤษฎี

6. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research)

- ▶ มุ่งศึกษาเรื่องราวที่เป็นเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงของชีวิตมนุษย์และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น
- ▶ เป็นการวิจัยเรื่องภาษา ประเพณี ปรัชญา ศาสนา ศิลปะ สถาปัตยกรรม และอื่น ๆ
- ▶ มุ่งแปลความหมายหรือตีความเหตุการณ์นั้น ๆ ให้มีความหมายใหม่ขึ้น

2. พวง หรีด

▶ เป็นสิ่งที่รับมาจาก
วัฒนธรรมจาก
ตะวันตกที่ใช้ทั้งใน
งานมงคลและ
อวมงคล
(สังคมไทย ใช้
เฉพาะอวมงคล)

2.รูปแบบจัดงานบำเพ็ญกุศลศพ

2. พวง หรีด

“พวงหรีดต้นไม้” คือคำตอบที่มี
คุณค่าทางจิตใจ เพราะ

- ▶ ต้นไม้จะเป็นตัวแทนของผู้ตาย
- ▶ ต้นไม้จะสิ่งที่เป็นอนุสรณ์ให้ระลึก
ถึงผู้ตาย
- ▶ ต้นไม้มีประโยชน์ต่อชุมชนและ
สิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ปรากฏการณ์

วิจัยเพื่อแก้ปัญหา

ระเบียบวิธีวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพ

- ▶ เน้นข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงเนื้อหาทุกมิติ และให้
ความสำคัญกับการตีความหมาย
- ▶ ในการรวบรวมข้อมูลไม่เน้นการกำหนดกรอบ
แต่อาจเน้นที่การกำหนดกลุ่มประเด็นเรื่องแล้ว
ทำการรวบรวมข้อมูลทุกมิติที่เกี่ยวข้อง
- ▶ เน้นการทำความเข้าใจอย่างเป็นองค์รวมใน
ปรากฏการณ์ที่ศึกษา

หลักการในการรวบรวมข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพ

- ▶ ให้ความสำคัญยึดอยู่กับแนวคิด **ปรากฏการณ์วิทยา** ให้ความสำคัญกับหลักฐานที่เป็นความจริงมากกว่าความเห็น
- ▶ วิธีการรวบรวมข้อมูลยืดหยุ่นได้ ไม่ยึดติดกับวิธีใดวิธีหนึ่ง เพราะเมื่อปฏิบัติจริงอาจต้องปรับตัวตามสถานการณ์ แต่ต้องได้ความรู้ที่เป็นความจริงจากแหล่งรากเง้าของข้อมูล

ที่มา:

<https://www.thansettakij.com/pr-news/business/513172>

3. การเลือกตัวอย่าง การวิจัยเชิงคุณภาพ

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ว่าด้วยประชากร กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มเป้าหมาย

36

- ▶ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชากรเป้าหมายหรือกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนเท่าไร ระบุพื้นที่ สถานที่ หรือขอบข่ายในการวิจัย
- ▶ เป็นการศึกษาเฉพาะประชากร หรือกลุ่มตัวอย่างที่เลือกในพื้นที่ที่ต้องการทราบข้อมูล
- ▶ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล เริ่มตั้งแต่ ถึง หรือจะบอกเพียงวันที่เริ่มต้นเก็บข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างและ วิธีเลือกตัวอย่างใน การวิจัยเชิงคุณภาพ

37

- ▶ ตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพมีขนาดเล็ก (จำนวนน้อย) เนื่องจากข้อมูลที่ต้องการและวิธีการรวบรวมข้อมูลต้องใช้เวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณนา ซึ่งไม่สามารถใช้ประชากรตัวอย่างจำนวนมากๆ ได้
- ▶ การวิจัยเชิงคุณภาพเลือกตัวอย่างในการศึกษาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อเฟ้นให้ได้ตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลที่ดีและเหมาะสมกับประเด็นที่ทำการวิจัย สิ่งที่การวิจัยเชิงคุณภาพเน้นไม่ใช่การเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่าง แต่เป็นการได้ข้อมูลเชิงลึกที่ให้ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาแบบเป็นองค์รวม จากตัวอย่างที่เลือกมาอย่างพิถีพิถันมากกว่า

การเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเลือกแบบตั้งใจเลือก (purposeful) ไม่มีลักษณะสุ่ม 6 แบบ

- ▶ 1.เลือกตัวอย่างที่มีลักษณะสุดโต่ง (extreme case sampling) เป็นการเลือกที่พยายามครอบคลุมความเป็นไปได้ทั้งมากที่สุดและน้อยสุด เพื่อให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์ที่สุด เช่น เลือกนักเรียนที่เรียนเก่งที่สุดและเรียนอ่อนที่สุดในชั้นเดียวกัน
- ▶ 2.เลือกตัวอย่างที่ครอบคลุมความหลากหลายได้สูงสุด (maximum variation Sampling): การเลือกแบบนี้คือการจับให้ได้ว่ามีความหลากหลายแบบในกลุ่มและคัดเลือกตัวแทนจากแต่ละแบบให้ครอบคลุมทั่วถึง เช่น ในกลุ่มแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติมีหลายชาติพันธุ์ต่างกัน ควรเลือกตัวอย่างให้ครบทุกชาติพันธุ์

การเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเลือกแบบตั้งใจเลือก (purposeful) ไม่มีลักษณะสุ่ม 6 แบบ

- ▶ 3. เลือกตัวอย่างที่มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน (homogeneous sampling) เป็นการเลือกตัวอย่างในกลุ่มคนที่มีลักษณะเหมือน ๆ กัน เช่น เป็นนักศึกษาที่มีผลการเรียนปานกลางเหมือนกันมีแบบแผนพฤติกรรมในการเรียนเหมือนกันเพื่อทำความเข้าใจแบบเจาะลึกเฉพาะกลุ่ม
- ▶ 4. เลือกตัวอย่างที่มีลักษณะปกติธรรมดา (typical case sampling) หมายถึง ตัวอย่างที่มีลักษณะอยู่ในข่ายปานกลาง (average) จากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด หรือจากกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณที่เป็นกลุ่มส่วนใหญ่ มีลักษณะตรงข้ามกับตัวอย่างแบบสุดโต่ง (เช่น เรียนกลุ่มเรียนดี และ เรียนไม่ดี)

(Patton, 1987 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.)

การเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเลือกแบบตั้งใจเลือก (purposeful) ไม่มีลักษณะสุ่ม 6 แบบ

- ▶ 5. เลือกตัวอย่างที่มีลักษณะวิกฤต (critical case sampling) ตัวอย่างที่มีลักษณะวิกฤต หมายถึง กรณีตัวอย่างที่มีความล่อแหลมหรือความสำคัญและสามารถก่อให้เกิดผลอย่างมากต่อกิจกรรมหรือโครงการที่ผู้วิจัยกำลังทำอยู่ เช่น ในการวิจัยด้านสาธารณสุขเพื่อพัฒนาความครอบคลุมของบัตรประกันสุขภาพ (ตัวอย่างที่มีลักษณะวิกฤตล่อแหลมต่อการไม่ได้รับสิทธิหลักประกันสุขภาพและจะอยู่ในภาวะอันตราย เช่น ผู้ป่วยโรคไตที่ต้องล้างไตประจำ เป็นต้น) การเลือกตัวอย่างแบบนี้จึงเหมาะสำหรับการทำวิจัยที่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

(Patton, 1987 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.)

การเลือกตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการเลือกแบบตั้งใจเลือก (purposeful) ไม่มีลักษณะสุ่ม 6 แบบ

6. เลือกตัวอย่างที่จะนำจากกรณีหนึ่งไปสู่อีกกรณีหนึ่งเหมือนก้อนหิมะ (snowball sampling) การเลือกแบบนี้คือการเริ่มต้นที่ตัวอย่าง 1 ตัวอย่างและเมื่อได้สร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจแล้วก็ขอให้ตัวอย่างแรกแนะนำผู้วิจัยไปยังตัวอย่างที่ 2,3,4 ต่อไปเรื่อย ๆ
 - ▶ เหมาะสมที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มสังคมที่มีลักษณะไม่เปิดเผยตนเองด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชญากร กลุ่มการพนันหรือธุรกิจใต้ดินหรือกลุ่มที่มีคุณลักษณะเฉพาะ กลุ่มที่ผู้วิจัยไม่อาจเข้าถึงได้โดยง่ายเช่นกลุ่มเปราะบางในสังคม เช่น ผู้พิการ

ประเภทของการสุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงคุณภาพ

42

การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ
ที่นิยมใช้ส่วนใหญ่ คือ

- ▶ การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง
(Purposive Sampling)
- ▶ สุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified
Random Sampling) หรือ
- ▶ แบบแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling)

3 เกณฑ์สำหรับพิจารณาในการเลือกตัวอย่าง

- ▶ 1) เกณฑ์คุณสมบัติ (inclusion/exclusion criteria) คือ รายการของลักษณะสำคัญที่จะใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวอย่างที่เข้าข่ายและไม่เข้าข่ายมีลักษณะ คือ check-list ที่จะช่วยในการตัดสินใจว่า รายไหนบ้างอยู่ในข่ายที่จะเลือกได้
- ▶ 2) เกณฑ์ข้อมูล (data criteria) คือ รายการข้อมูลหลักๆ ที่นักวิจัยต้องการเพื่อพิจารณาว่า ในบรรดาตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์นั้น รายไหน หรือที่ไหน น่าจะให้ข้อมูลที่ต้องการได้ดีที่สุด
- ▶ 3) เกณฑ์สิ่งอำนวยความสะดวก (facility criteria) คือ รายการสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะเอื้อให้นักวิจัยอยู่ในชุมชนและเก็บข้อมูลในฐานะผู้สังเกต แบบมีส่วนร่วมได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ (LeCompte and Schensul, 1994)

การเลือกตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยทางปรากฏการณ์วิทยา

- ▶ การเลือกตัวอย่างในการวิจัยทางปรากฏการณ์วิทยา **ใช้หลักการคือเลือกโดยเจาะจง** เพื่อค้นหาบุคคลที่มีประสบการณ์จริงๆ ในเรื่องที่จะศึกษา
- ▶ ให้ยึดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก คือ **คนที่มีประสบการณ์ตรงและมีชีวิตอยู่กับเรื่องนั้นจริงๆ**
- ▶ หาข้อมูลจากการสนทนาหรือสัมภาษณ์บุคคลที่อยู่ในวงการนั้นๆ เมื่อมีความชัดเจนเพียงพอในปรากฏการณ์ที่จะศึกษา เพื่อค้นหาบุคคลที่ควรจะเลือกมาเป็นตัวอย่างในการศึกษา
- ▶ ควรกำหนดเกณฑ์การเลือกคนที่เข้าข่ายและคนที่ไม่เข้าข่ายที่จะถูกเลือกและไม่ถูกเลือก ขั้วเกณฑ์นั้นเป็นแนวทางพิจารณาค้นหาคนที่เหมาะสมและดีที่สุด โดยคำนึงถึงเนื้อหาของเรื่องที่จะศึกษา

การเลือกตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายในการ วิจัยทางปรากฏการณ์วิทยา

45

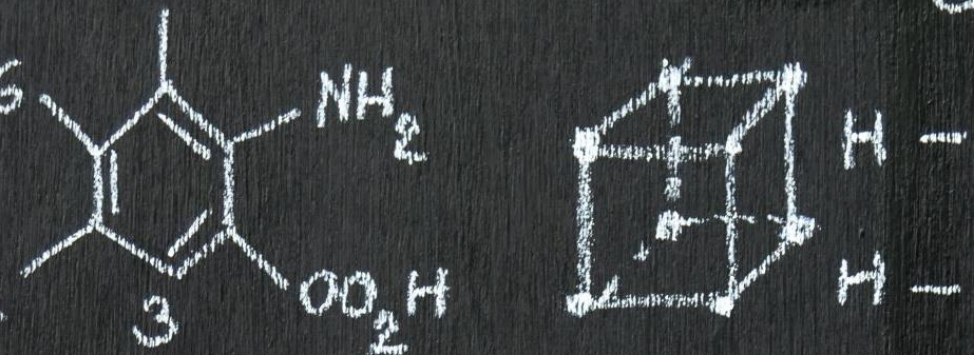
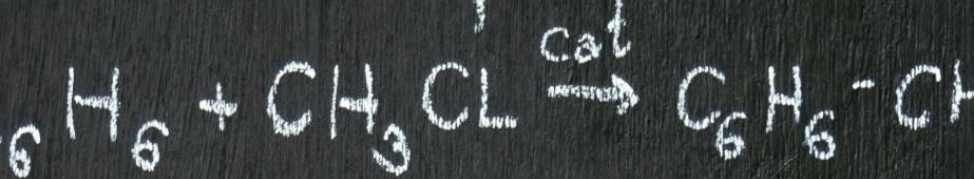
การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา มีมิติที่นักวิจัยควรนำมาพิจารณา 3 ประการ คือ **สถานที่** **เวลา** และ **แบบแผนการแสดงออกซึ่งความหมายนั้น** (Steeves, 2000)

1-2 มิติด้านสถานที่และเวลา

- ▶ มิติเรื่องเวลาและสถานที่ที่มีนัยสำคัญต่อ “ความหมาย” หรือการตีความประสบการณ์อย่างมาก เพราะในสถานที่และเวลาต่างกัน ความรู้สึกของบุคคลต่อปรากฏการณ์และการตีความหมายของประสบการณ์อาจแตกต่างกัน

3 มิติด้านแบบแผนการแสดงออกซึ่งความหมายนั้น

- ▶ หมายถึงความสามารถในการเล่าเรื่องหรือสื่อความหมายของของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของนักวิจัยด้วยว่าจะกระตุ้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องได้ดีและเป็นธรรมชาติเพียงใด นอกจากนี้ ยังรวมถึงการสังเกต ถ้อยคำ น้ำเสียง และกิริยาท่าทางของผู้ให้ข้อมูลด้วย

$$m = nM$$

$$r = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2} \text{ CH}$$

จำนวนของกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา

- ▶ ในการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทั่วไป **ไม่มีสูตรสำเร็จว่า** การวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาจะต้องใช้ตัวอย่างจำนวนเท่าใด อาจใช้ตัวอย่างตั้งแต่จำนวน 10 ราย ไปจนถึงหลายสิบลาย ขึ้นอยู่กับลักษณะของปรากฏการณ์และ จุดประสงค์ของการวิจัย
- ▶ ตัวอย่างจำนวนน้อยเหมาะสำหรับการวิจัยเพื่อค้นหาประเด็นที่ยังไม่มีความรู้ชัดเจน แต่ไม่เหมาะสำหรับการนำผลที่ได้ไปอนุมานเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์นั้นโดยรวม ซึ่งในกรณีเช่นนั้น การใช้ตัวอย่างจำนวนมากจะสนองวัตถุประสงค์ได้ดีกว่า

4. เครื่องมือและเทคนิค การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

48

1. การสังเกต (Observation)
2. **การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)**
3. **การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)**
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารอื่นๆ
5. การศึกษาจากเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์
6. การถอดจากบทเรียนกรณีศึกษา (Lesson Learns)

การสังเกต (Observation)

- คำว่า “สังเกต” หมายถึง “การเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นอย่างเอาใจใส่และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่นในการดำเนินชีวิตประจำวัน การสังเกตเป็นวิธีการเบื้องต้นในการเก็บข้อมูล เกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมของบุคคล โดยอาศัยประสาทสัมผัส (Sensation) ของผู้สังเกตโดยตรง
- ในการวิจัยเชิงคุณภาพมักใช้การสังเกตควบคู่ไปกับวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลอื่น ๆ ด้วย จุดเด่นสำคัญของการสังเกต ก็คือทำให้รู้พฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นธรรมชาติ เป็นข้อมูลโดยตรงตามสภาพความเป็นจริง จัดเป็นข้อมูลแบบปฐมภูมิ ซึ่งมีความน่าเชื่อถือมาก

การสังเกต (Observation)

50

ประเภทของการสังเกต

การสังเกตที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 แบบ คือ

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation)
- การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)

โดยปกติแล้วการสังเกตแบบแรกจะเป็นที่นิยมใช้มากกว่าการสังเกตแบบ
หลัง

การสังเกต (Observation)

51

ประเภทของการสังเกต

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) บางครั้งเรียกกันว่า การสังเกตภาคสนาม (field observation) หรือการสังเกตเชิงคุณภาพ (qualitative observation)

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกันและพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่า ผู้สังเกตมีสถานภาพ บทบาทเช่นเดียวกับตน (คนในเหมือนกัน)
- ในแง่ของระเบียบวิธี การสังเกตแบบมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยกระบวนการ สามขั้น คือ 1) การสังเกต 2) การซักถาม และ 3) การจดบันทึก

การสังเกต (Observation)

ประเภทของการสังเกต

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) หรือการสังเกตโดยตรงเป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยจะเฝ้าสังเกตอยู่วงนอกกระทำตนเป็นบุคคลภายนอกโดยไม่เข้าไปร่วมในในชีวิตหรือกิจกรรมที่ทำอยู่
 - มักใช้ในกรณีที่ไม่ต้องการให้ผู้ถูกสังเกตรู้สึกกรบกรวนจากตัวผู้สังเกต เช่น ในการสังเกตการณ์เรียนการสอนในห้องเรียน การดูแลรักษาผู้ป่วย
 - อย่างไรก็ตาม หากผู้ถูกสังเกตรู้ตัวว่ามีคนคอยสังเกตอยู่ อาจมีผลกระทบต่อพฤติกรรมให้ผิดไปจากปกติได้

การสนทนากลุ่ม

- ▶ เป็นการรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากการนั่งสนทนากับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) เป็นกลุ่ม
- ▶ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมาจากการคัดเลือกตามเกณฑ์ที่นักวิจัยกำหนด สามารถให้คำตอบตรง ประเด็นและสามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้มากที่สุด
- ▶ ผู้ดำเนินการสนทนา (moderator)

ความหมาย

การสนทนากลุ่มเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการสัมภาษณ์หรือการสนทนาของบุคคลที่มีความรู้มีประสบการณ์ในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง

(Kureger, 2008)

ลักษณะของการสนทนากลุ่ม

- การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ไม่ใช่การพบปะกันเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ
- การอภิปรายในกลุ่มจะทำให้ได้ข้อมูล การรวมตัวเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการอื่นไม่ใช่การสนทนากลุ่ม
- มีการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อเชิญผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูลที่เหมาะสม/เตรียมคำถามเพื่อให้ได้คำตอบ/มีผู้ดำเนินรายการกำกับให้กลุ่มสนทนาตรงประเด็นที่กำหนดไว้

ลักษณะของการสนทนากลุ่ม

1. การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ไม่ใช่การพบปะกันเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ

2. การอภิปรายในกลุ่มจะทำให้ได้ข้อมูล การรวมตัวเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการอื่น ไม่ใช่การสนทนากลุ่ม

3. มีการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อเชิญผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูลที่เหมาะสม/เตรียมคำถาม เพื่อให้ได้คำตอบ/มีผู้ดำเนินรายการกำกับให้กลุ่มสนทนาตรงประเด็นที่กำหนดไว้

ความแตกต่างระหว่างการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์กลุ่ม

57

การสนทนากลุ่ม

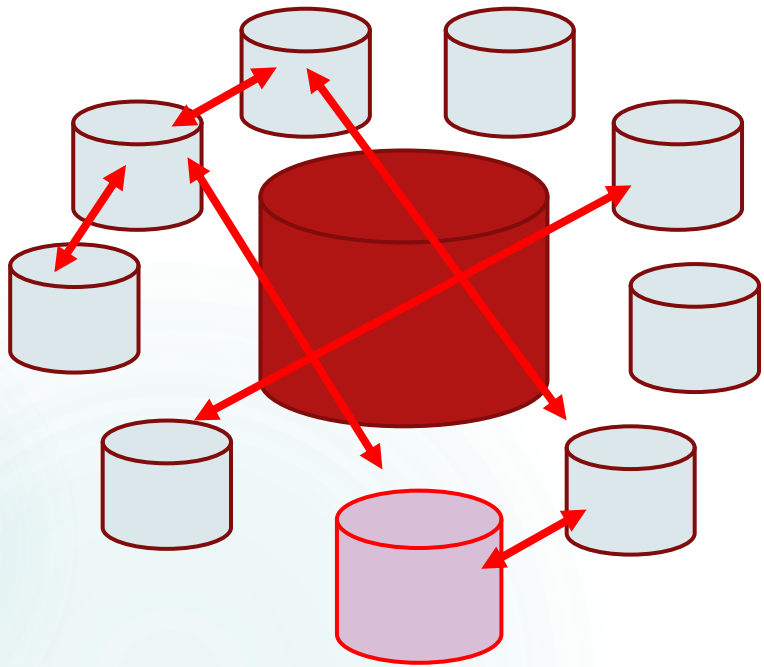
- เป็นการสนทนาอภิปรายโต้ตอบอย่างอิสระระหว่างสมาชิกในกลุ่มตามประเด็นที่กำหนด
- สมาชิกทุกคนในกลุ่มเป็นศูนย์กลางการสื่อสาร
- นักวิจัยจะมีบทบาทในการอำนวยความสะดวก (facilitator) หรือบทบาทเป็นผู้ดำเนินการ (moderator) ให้เกิดการอภิปรายไม่ใช่แค่ผู้ถามและเป็นการควบคุมการอภิปรายของกลุ่มเท่านั้น

การสัมภาษณ์กลุ่ม

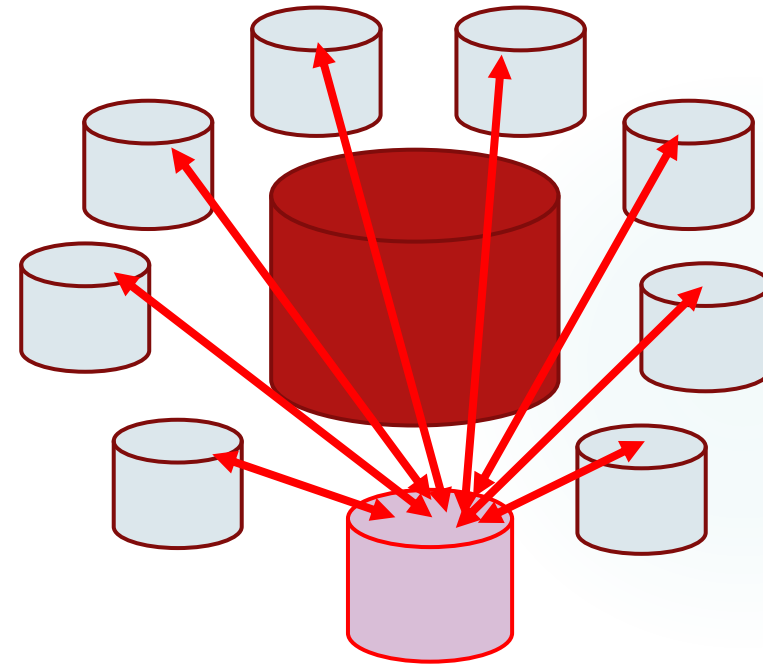
- เป็นการถามตอบระหว่างนักวิจัยหรือผู้สัมภาษณ์กับสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มโดยมีผู้สัมภาษณ์เป็นศูนย์กลางของการสื่อสารภายในกลุ่ม

ความแตกต่างระหว่างการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์กลุ่ม

58

การสนทนากลุ่ม

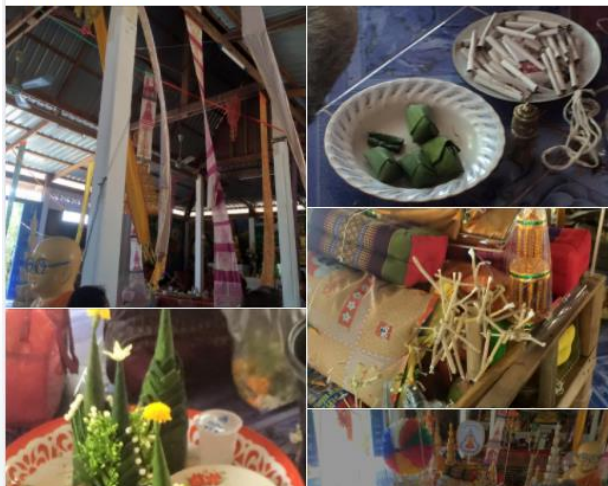

การสัมภาษณ์กลุ่ม

ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2548). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ชมรมพยาบาล
ชุมชนแห่งประเทศไทย. น.15.

วัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม

จัดนะ ปัญญาภา ออยู่ที่ บ้านหลัง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี
20 กุมภาพันธ์ 2016

1. ใช้เพื่อสร้างให้เกิดสมมติฐานใหม่
2. ใช้เพื่อสำรวจความคิดเห็นทัศนคติของกลุ่มประชากรต่อปรากฏการณ์ที่สนใจจะศึกษา
3. ใช้ในการทดสอบแนวความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาใหม่
4. ใช้ในการประเมินผลการวิจัยต่าง ๆ เช่น รูปแบบ แนวทาง หรือโครงการพัฒนา

วัตถุประสงค์ของการจัดสนทนากลุ่ม

5. ใช้ในการทดสอบแบบสอบถามและเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน
6. ใช้เพื่อเป็นการค้นหาคำตอบที่ยังคลุมเครือในการวิจัยเชิงปริมาณโดยนำคำตอบจากการสนทนากลุ่มไปอธิบายเสริม (Mixed Methods)
7. ใช้ประโยชน์ในการทำการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ศึกษาบางเรื่องเพื่อเป็นแนวทางในการทำกรณีศึกษา (Case Study) ต่อไป

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

จำแนกประเภทแบบกว้าง ๆ ไว้ 2 ลักษณะ

1) การสนทนากลุ่มที่มี

โครงสร้าง : ใช้มากในการวิจัย
การตลาดที่จะมีโครงสร้างของ
คำถามชัดเจนเฉพาะเจาะจง

2) การสนทนากลุ่มที่ไม่มี

เคร่งครัดไม่มีโครงสร้าง:
คำถามที่แน่นอนตายตัวส่วน
ใหญ่ใช้ในการวิจัยทาง
สังคมศาสตร์

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

1. การสนทนากลุ่มแบบกลุ่มเดียว (Single focus group)

- ▶ ผู้เข้าร่วมสนทนาทั้งหมดและคณะผู้อำนวยความสะดวกเป็นกลุ่มเดียว ในที่เดียว
- ▶ เป็นที่นิยมใช้มากที่สุดและถือเป็นลักษณะแบบดั้งเดิม
- ▶ มีการใช้กันอย่างแพร่หลายโดยนักวิจัยและผู้ปฏิบัติงานในสาขาวิชาต่างๆ

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

2. การสนทนากลุ่มแบบสองทาง (Two-way focus group)

- ใช้กลุ่มสองกลุ่ม 1.กลุ่มหนึ่งจะอภิปรายแลกเปลี่ยนกันในประเด็นที่กำหนด 2. อีกกลุ่มจะเป็นผู้สังเกตการสนทนาของกลุ่มแรก (แบบปกปิด) เพื่อฟังและสังเกตการโต้ตอบในการสนทนาของอีกกลุ่ม
- การสนทนากลุ่มแบบสองทางนี้ต้องคำนึงถึงเรื่องจริยธรรมในคนเนื่องจากการสังเกตแบบปกปิด ไม่ให้อีกกลุ่มหนึ่งเห็นนักวิจัยจึงควรเสนอขอการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมในคน และจัดทำเอกสารการให้การยินยอม (Consent form) จากกลุ่มที่ถูกสังเกตด้วย

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

64

3. การสนทนากลุ่มแบบผู้ดำเนินการกลุ่ม 2 คน (Dual moderator focus group)

- เป็นการจัดสนทนากลุ่มโดยให้มีผู้ดำเนินการ 2 คนที่ทำงานร่วมกันในกลุ่ม โดยแต่ละคนจะมีบทบาทที่แตกต่างกัน
- การแบ่งบทบาทจะทำให้เกิดความราบรื่นและเก็บประเด็นสำคัญได้ทั้งหมด

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

4. การสนทนากลุ่มแบบผู้ดำเนินการกลุ่ม 2 คนมีประเด็นโต้แย้งกัน (Duelling moderator focus group)

- มีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม 2 คนมีบทบาทให้มีความเห็นโต้แย้งกัน
- การดำเนินการเช่นนี้จะช่วยให้เกิดการเปิดเผยข้อมูลและได้ข้อมูลในเชิงลึกมากขึ้น

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

5. การสนทนากลุ่มแบบผู้ดำเนินการกลุ่มมาจากผู้เข้าร่วมกลุ่ม (Respondent moderator focus group)

- รับสมัครสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นผู้ดำเนินการกลุ่มชั่วคราว
- วิธีนี้จะทำให้ได้คำตอบที่หลากหลายและเป็นคำตอบที่แท้จริงมากขึ้น

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

6. การสนทนากลุ่มแบบกลุ่มขนาดเล็ก (Mini focus group)

- ใช้ในสถานการณ์ที่มีผู้เข้ามีส่วนร่วมที่มีศักยภาพจำนวนน้อยและยากที่จะเข้าถึง
- อาจจะประชุมกลุ่มเล็ก ๆ ระหว่างบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีความรอบรู้ในเรื่องนั้น ๆ 2-5 คน

ประเภทของการสนทนากลุ่ม

7. การสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ (Online focus groups)

นำอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการสนทนาแบบเดิมโดยอาจจะใช้

- การประชุมทางโทรศัพท์ (conference calling)
- การใช้ห้องสนทนา (chat rooms)
- การสื่อสารแบบออนไลน์อื่น ๆ
- มีความทันสมัยและอาจจะสะดวกกว่าแบบ onsite แต่จำกัดเฉพาะผู้ที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ และอาจมีปัญหาเรื่องสัญญาณ

1. กำหนดประเด็นหรือตัวแปรที่จะศึกษา

- ก่อนการกำหนดประเด็นหรือตัวแปรที่จะศึกษา ต้องศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง/ทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือบริบทเรื่องนั้น ๆ
- นำมาสร้างแนวคำถามหรือกรอบคำถามในการสนทนากลุ่มโดยเรียงเรียงเป็นประเด็นย่อย ๆ ตามวัตถุประสงค์/ประเด็นวิจัย
- ประเด็นคำถามที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 3-6 ประเด็น

- ▶ ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์หรือมีข้อมูลในประเด็นวิจัย
- ▶ ต้องมีคุณสมบัติสำคัญที่คล้ายคลึงกัน (homogenous group) เพื่อช่วยให้ผู้ร่วมสนทนา รู้สึกสะดวกใจและสามารถดำเนินไปได้ อย่างราบรื่น
- ▶ ขนาดของกลุ่มควรมีจำนวน 7-8 คนเพื่อให้สามารถอภิปรายตอบโต้กันดีที่สุด
- ▶ กลุ่มใหญ่เกินไปจะทำให้การควบคุมกลุ่มเป็นไปได้ยาก

3. การกำหนดบุคลากรในการจัดการสนทนากลุ่ม ควรประกอบด้วย

3.1 ผู้ดำเนินการ (moderator)

- เป็นผู้นำการสนทนาให้เป็นไปตามประเด็นหรือแนวคำถาม
- ต้องรู้และมีความเข้าใจในประเด็นปัญหาวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- มีความสามารถในการควบคุมประเด็นในการสนทนา
- นักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มได้เองจะดีมาก
- แต่ถ้านักวิจัยไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการเอง อาจเลือกผู้มีประสบการณ์มาเป็น

MC

3. การกำหนดบุคลากรในการจัดการสนทนากลุ่ม ควรประกอบด้วย

- 3.2 ผู้จดบันทึกคำสนทนา (note taker) เป็นผู้จดบันทึกการสนทนาโดยจดทุกคำพูดและจดอากัปกริยาท่าทางของผู้ร่วมสนทนา รวมทั้งเขียนผังการนั่งของสมาชิกให้ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม
- 3.3 เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป เป็นผู้คอยดูแลเอื้ออำนวยความสะดวก บริการน้ำดื่ม ขนม บันทึกเสียงและดูแลไม่ให้เกิดการรบกวนสมาชิกในกลุ่ม

การเตรียมการจัดสนทนากลุ่ม

73

Note taker

จนท. บริการทั่วไป

MC

4. การจัดเตรียมอุปกรณ์ในการบันทึกเสียง

- เครื่องบันทึกเสียง หรือ MP3 หรือ MP4 หรือ โทรศัพท์มือถือ
- ต้องบันทึกเสียงไว้ตลอดการสนทนาเพื่อเก็บข้อมูล รายละเอียด คำตอบ และการแลกเปลี่ยนประเด็น ปัญหา
- ควรใช้เครื่องบันทึก 2 เครื่องเพื่อป้องกันการสูญหาย และจะทำให้เสียงมีความชัดเจน

5. การกำหนดสถานที่จัดสนทนากลุ่ม

ควรเป็นสถานที่ที่สมาชิกทุกคนรู้จัก มีความเป็นส่วนตัว เงียบ ไม่มีเสียงรบกวน อากาศถ่ายเทได้สะดวก และไม่ถูกรบกวนจากสิ่งต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบกับการสนทนากลุ่ม

6. การจัดเตรียมของกำนัลหรือของที่ระลึก
ให้แก่ผู้เข้าร่วมสนทนา (ค่าพาหนะ/
ค่าใช้จ่าย หรือค่าเสียเวลา/ถ้านักวิจัยหลาย
คนอาจเลือกการให้ของที่ระลึกมากกว่าการให้
เป็นค่าตอบแทน)
7. การกำหนดระยะเวลาในการสนทนากลุ่ม
ระยะเวลาในการสนทนากลุ่มควรใช้เวลาไม่
เกิน 2 ชั่วโมงซึ่ง ช่วงเวลาที่ผู้ร่วมสนทนาไม่
เหนื่อยล้าและสะดวกที่สุด

แนวทางและหลักการ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

การสัมภาษณ์ (interview)

เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐาน
โดยใช้การสนทนาหรือการเจรจาอย่างมี
จุดมุ่งหมายระหว่างบุคคล 2 ฝ่ายคือ
นักวิจัย (ผู้สัมภาษณ์) และผู้ให้ข้อมูล (ผู้
ถูกสัมภาษณ์) ภายใต้บรรยากาศของ
การมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

รศ.ดร. ปิณฑุภา อภัยกับ ศกชาติ จันทิก และ Tontan Pitsanu
27 พฤศจิกายน 2018 · 🌐

เสร็จภารกิจบรรยายภาคเช้า บ่าย บังลงพื้นที่ต่อ เก็บข้อมูลวิจัย สัมภาษณ์ key informant อีก 2 ได้ข้อมูลจริงจากผู้มีประสบการณ์ตรงและมีส่วนร่วมกับชุมชนมาตลอด ได้เครือข่ายญาติมิตรเพิ่มขึ้น ได้เรียนรู้การทำแปลงผักอินทรีย์จากพี่วิทยา ได้ผักเป็นของฝาก ได้พาสองผู้ติดตามเรียนรู้การจดบันทึกข้อมูลเชิงคุณภาพ สรป...มีแต่ได้กับได้ ได้บุญก็ได้ สาธุ ๆ ๆ 🙏🙏🙏

- ▶ การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เป็นวิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way communication)
- ▶ มีการสนทนาระหว่างผู้มีข้อมูลกับผู้ต้องการทราบข้อมูล เป็นการถาม-ตอบกันโดยตรง
- ▶ หากมีข้อสงสัย หรือเข้าใจไม่ชัดเจนก็ทำ ความเข้าใจจนชัดเจนในทันที เป็น การสร้างความมั่นใจให้ทั้งผู้ตอบและผู้ศึกษา

1. การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล (Individual Interview) (1 ต่อ 1)
2. การสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview) (1 ต่อ หลายคน)
3. การสัมภาษณ์แบบใช้ผู้สัมภาษณ์คนเดียวกับผู้สัมภาษณ์หลายคน (Single and Panel Interview)
 - การสัมภาษณ์ที่ให้ผลดีควรใช้ผู้สัมภาษณ์คนเดียวสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกคน
 - ถ้าต้องใช้ผู้สัมภาษณ์หลายคนเพื่อรวบรวมข้อมูลได้เร็วขึ้น ต้องเลือกผู้สัมภาษณ์และฝึกอบรมทำความเข้าใจและตกลงหลักเกณฑ์ร่วมกันให้ดีก่อน
 - การสัมภาษณ์แบบ Panel ใช้ผู้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้มีความรู้ทางด้านต่าง ๆ กันสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวพร้อมกัน ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลถูกต้อง ครบถ้วน และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

- มีรายการคำถามและวิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ
- มีขั้นตอนที่กำหนดไว้ล่วงหน้าการดำเนินงานแบบเป็นทางการภายใต้กฎเกณฑ์หรือมาตรฐานเดียวกัน
- มีลักษณะไม่ยืดหยุ่น คือต้องถามตามแบบสัมภาษณ์
- เหมาะสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณมากกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

- มีการวางแผนการการสัมภาษณ์ไว้มาก่อนล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน
- ข้อคำถามในการสัมภาษณ์มีประเด็นคำถามอย่างหลวมๆ ครอบคลุมแก่นสำคัญของงานวิจัย
- นักวิจัยอาจจะกำหนดคำถามคร่าว ๆ หรือใช้คำสำคัญ (Keyword) เป็นตัวชี้นำการสัมภาษณ์
- การสัมภาษณ์แบบนี้เรียกอีกอย่างว่า การสัมภาษณ์แบบชี้นำ (Guided Interview)

3. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview หรือ Un-Structured Interview)

- ไม่ใช่แบบสัมภาษณ์ ไม่จำเป็นต้องใช้คำถามเดียวกันหมดกับผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน
- ผู้สัมภาษณ์ใช้เทคนิคและความสามารถเฉพาะตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้
- อาจใช้วิธีให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกรหรือความคิดเห็นอย่างอิสระ/ผู้สัมภาษณ์มีหน้าที่รับฟังและคอยควบคุมการสนทนาให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการ

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

85

เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีการกำหนด
กฎเกณฑ์เกี่ยวกับคำถามและลำดับ
ขั้นตอนของการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า
เป็นการพูดคุยสนทนาตามธรรมชาติ
(Naturalistic Inquiry)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

86

- เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยไม่ใช่แบบสอบถาม แต่ใช้คำถามปลายเปิดที่มีความละเอียด เพื่อจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากที่สุด
- มีแนวของคำถามในลักษณะเจาะลึก ในการค้นหารายละเอียดในประเด็นที่ต้องการศึกษาอย่างลึกซึ้ง
- ใช้กับประชากรกลุ่มเล็กๆ และมุ่งหวังให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นหรืออธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญของเรื่อง และสถานการณ์ ตลอดจนความเชื่อ และความหมายต่างๆ อย่างลึกซึ้ง

ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก

1. ขั้นเริ่มสัมภาษณ์

- ผู้สัมภาษณ์ควรแนะนำตนเอง
- บอกจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์
- ชี้แนะผู้ให้สัมภาษณ์ตระหนักในความสำคัญในการให้ข้อมูล
- ชี้แจงผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเก็บข้อมูลเป็นความลับและการไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้สัมภาษณ์
- ควรแจ้งและขออนุญาตก่อน ในกรณีขอบันทึกเสียง/วิดีโอการสัมภาษณ์
- ควรสร้างบรรยากาศผ่อนคลายให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สนใจ คุ่นเคย รู้สึกเป็นมิตรและไว้วางใจ

ที่มา:

Rita S. Y. Berry (1999). Collecting data by in-depth interviewing. Retrieved June 7, 2016, from <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/000001172.htm>.

ขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. ขั้นสัมภาษณ์เนื้อหา

- **ไม่วิพากษ์ วิจารณ์ หรือสั่งสอนผู้ให้สัมภาษณ์** ในกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลหรือมีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับที่สังคมยอมรับ
- ในกรณีที่ผู้สัมภาษณ์ยังไม่ได้คำตอบที่ชัดเจนหรือเป็นที่พอใจ **ไม่ควรจะเร่งรัดหรือคาดคั้นคำตอบ**
- **ถ้าคำถามใดยังไม่ได้ข้อสรุปในบางคำถาม อาจจะผ่านคำถามนั้นไปก่อน** เมื่อจบการสัมภาษณ์แล้วจึงค่อยย้อนกลับมาถามใหม่ ในเชิงทบทวนคำถามหรือทบทวนคำตอบอย่างสุภาพ
- ผู้สัมภาษณ์ควร**บันทึกเทปเสียง**เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูล ครบถ้วน และสมบูรณ์ (ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์แล้ว)

3. ขั้นยุติการสัมภาษณ์

ควรกล่าวคำขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสัมภาษณ์

5. การตรวจสอบและ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ที่มาของข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การสังเกต (Observation)
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)
3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารอื่นๆ
5. การศึกษาจากเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์
6. การถอดจากบทเรียนกรณีศึกษา (Lesson Learns)

3 ผลิต ความรู้

การสังเกต (Observation)
การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)
การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร
การศึกษาจากเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์
การถอดจากบทเรียนกรณีศึกษา (Lesson Learns)

กระบวนการวิเคราะห์และสรุปผลเชิงคุณภาพ

กระบวนการวิเคราะห์และสรุปผลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

เชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

Originality

มีความใหม่ไม่
เหมือนใคร/
เป็นต้นฉบับ

Creativity

สร้างสรรค์/
เป็นไปในเชิง
บวกต่อคน/
ชุมชน

Impact

มีผลลัพธ์ที่
ความสำคัญต่อ
คน/ชุมชน

5.เปรียบเทียบข้อมูลที่
ขัดแย้ง/ลึ้มล้าง และข้อมูล
สอดคล้อง/สนับสนุน

6.ถ้ายังไม่ลงตัว
ให้จัดกลุ่มข้อมูลใหม่ (2)

4.พิจารณาความน่าจะเป็น/
คำอธิบายที่เป็นไปได้

7.หากกฎเกณฑ์/แนวคิด/ทฤษฎี
มารองรับ

3.กลั่นกรองหาประเด็นสำคัญ

กระบวนการ
วิเคราะห์สรุปผล
เชิงคุณภาพ

8.กรองด้วยตัวแปร
สำคัญ/บริบท

2.จำแนกจัดกลุ่มข้อมูลตาม
ประเด็นวิจัย

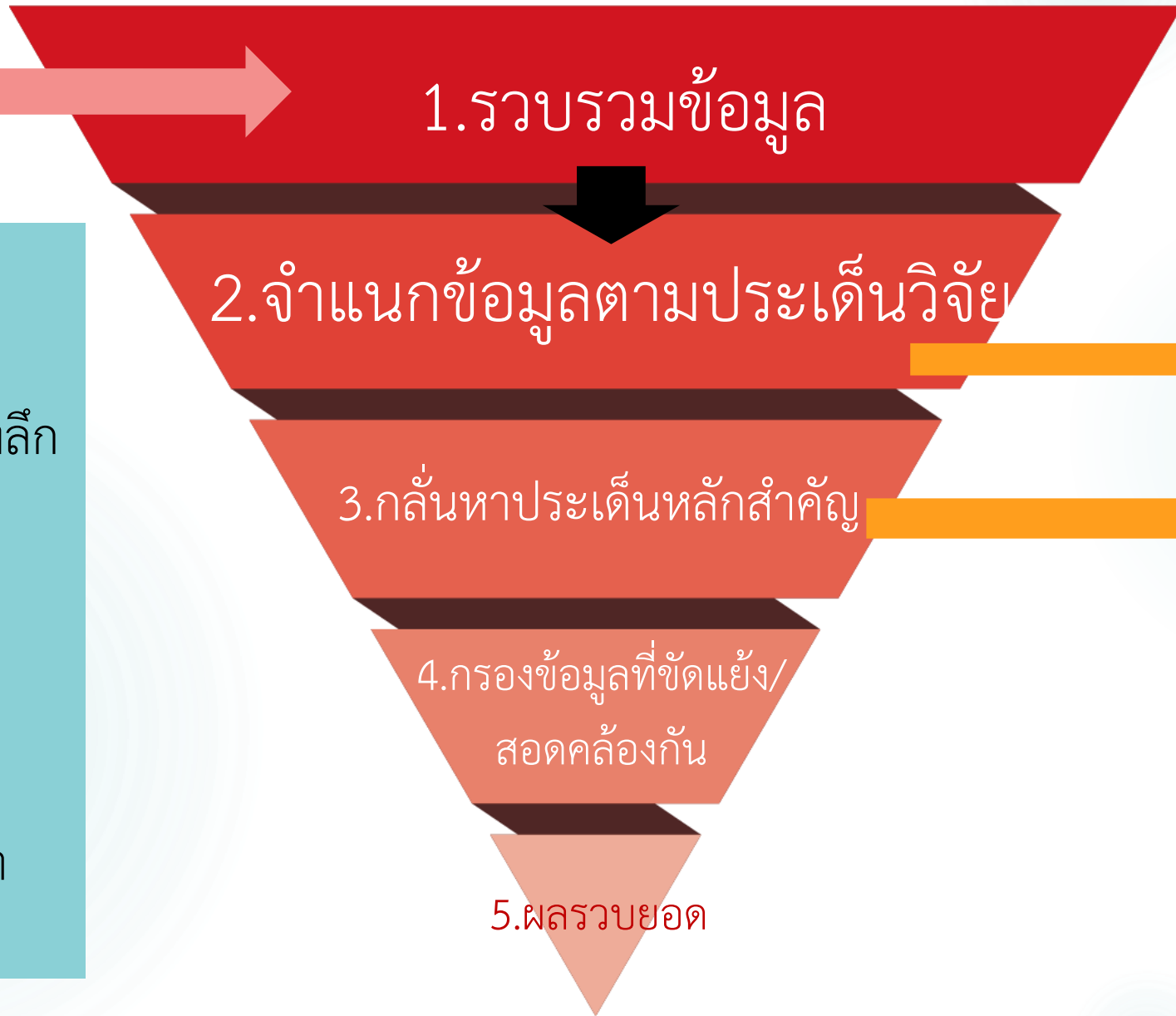
9.ทำแผนผังให้เห็น
ความเชื่อมโยง

1.รวบรวมข้อมูล

10. หาบทสรุปรวบยอด

ข้อมูลจาก

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก
2. การสนทนากลุ่ม
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร
4. การถอดจากบทเรียนกรณีศึกษา

ประเด็นการวิจัย

ว.1.(วัตถุประสงค์)

1.1/1.2/1.3

ว.2.

2.1/2.2/2.3

ว.3.

3.1/3.2/3.3

ตัวอย่างการวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ของชาวพุทธ ในชุมชนชนบทจังหวัดอุบลราชธานี

- ▶ ข้อมูล(ดิบ)จากการสัมภาษณ์ Key Informant
- ▶ ข้อมูลจำแนกประเด็นจากการสัมภาษณ์ รายบุคคล/
รายประเด็น
- ▶ ตัวอย่างการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (รูปแบบการจัดงานศพเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนชนบทจังหวัดอุบลราชธานี)
- ▶ การจำแนกข้อมูลเชิงคุณภาพ (ตัวอย่างจากงานวิจัยรูปแบบการจัดงานศพ) เพื่อ focus group

focus
group

2-3

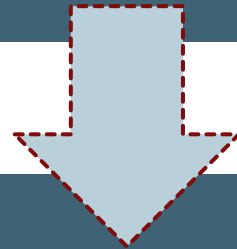
ครั้ง

รูปแบบการจัดงานศพเชิง
สร้างสรรค์ของชาวพุทธ
ในชุมชนชนบทจังหวัด
อุบลราชธานี
(ไฟล์คู่มือ)

ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพอื่น ๆ

98

▶ การวิเคราะห์การใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ (An Analysis of the Assisted Reproductive Technology in Buddhist Ethics)

- การตั้งครรรภ์แทนตามแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ : อุ้มบุญหรืออุ้มบาป (Surrogacy in Buddhist Ethics : Merit or Sin)

การตรวจสอบข้อมูล เชิงคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบข้อมูล
เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลที่เก็บรวบรวม
ได้นั้นมีคุณภาพน่าเชื่อถือมากน้อย
เพียงใดและมีความครบถ้วน สมบูรณ์
หรือไม่

1. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

- ▶ 1.1 บันทึกพรรณนาอย่างละเอียดและนำเสนอพรรณนาให้เห็นภาพทุกแง่มุม นักวิจัยเชิงคุณภาพจึงจำเป็นต้องบันทึกพรรณนาโดยละเอียดทุกครั้งภายหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง
- ▶ 1.2 ให้บุคคลที่อยู่ในสนามวิจัยหรือในปรากฏการณ์ที่ศึกษาอ่านข้อมูลเพื่อตรวจสอบรับรองความถูกต้อง หากได้รับการยอมรับและยืนยันว่าถูกต้องตรงตามความเป็นจริงก็จะสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้เป็นอย่างมาก

1. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

- ▶ 1.3 ในกรณีที่ผู้วิจัยเป็นนิสิตบัณฑิตศึกษา ควรให้อาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการวิจัยเชิงคุณภาพได้มีโอกาสเข้าไปสัมผัสข้อมูลปรากฏการณ์ในสนามวิจัยโดยตรงด้วยตัวของอาจารย์เอง
- ▶ 1.4 ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เช่น การตรวจสอบสามเส้าโดยการทบทวนข้อมูล (Review triangulation) โดยให้บุคคลต่างๆ ที่ไม่ใช่นักวิจัยทำการทบทวนข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสนามวิจัย (เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2558)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

102

- ▶ ในการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นเก็บข้อมูลจนถึงเมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูล
- ▶ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ อาจแบ่งเป็น 5 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้แก่
 - 1) การจัดระเบียบข้อมูล
 - 2) การทำดัชนีหรือกำหนดรหัสข้อมูล
 - 3) การกำจัดข้อมูลหรือสร้างข้อสรุปชั่วคราว
 - 4) การสร้างบทสรุป และ
 - 5) การพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์

(รัตนะ บัวสนธ์, 2551, 228-235)

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 1 การจัดระเบียบข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูล

- ▶ การจัดระเบียบข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูล คือ การทำให้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาอยู่ในสภาพที่สะดวกและง่ายต่อการนำไปวิเคราะห์
- ▶ การจัดระเบียบข้อมูลนี้จะกระทำเมื่อนักวิจัยอยู่ในสนามการวิจัย และได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งเห็นว่าข้อมูลมีมากพอจึงเริ่มทำการจัดระเบียบข้อมูล
- ▶ การจัดระเบียบข้อมูลอาจจัดตามระบบหรือตามประเภทของข้อมูล เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัวของผู้ปกครองนักเรียน ประวัตินักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู กิจกรรม การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นต้น

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

104

ขั้นตอนที่ 1 การจัดระเบียบข้อมูล การจัดระเบียบข้อมูล

- ▶ การจัดระเบียบข้อมูลอาจจัดโดยอาศัยระบบหรือหลักเกณฑ์ ที่มาของข้อมูล เช่น ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์และจากเอกสาร
- ▶ เมื่อจัดระเบียบข้อมูลตามระบบหรือหลักเกณฑ์ ที่กล่าว แล้วนักวิจัยควรจะต้องจัดเก็บข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วนี้ไว้ในแฟ้มเอกสารหรือจัดทำเป็นแฟ้มแล้วบันทึกไว้ในระบบคอมพิวเตอร์ (Google drive, cloud)

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

105

ขั้นตอนที่ 2 การทำดัชนีหรือกำหนดรหัสของข้อมูล

- ▶ การจัดระเบียบข้อมูล (ขั้นตอนที่ 1) เป็นการจัดระเบียบทางเนื้อหาให้เป็นหมวดหมู่หรือเป็นประเภทตามข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา หรือเรียกว่า การจัดระเบียบข้อมูลทางกายภาพ
- ▶ แต่การทำดัชนี (หรือการกำหนดรหัสของข้อมูล (Coding)) **เป็นการจัดข้อมูลโดยการใช้คำหลัก** ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นวลีหรือข้อความหนึ่งมาแทนข้อมูลที่บันทึกไว้ในบันทึกภาคสนามส่วนใดส่วนหนึ่ง เพื่อแสดงให้เห็นว่าข้อมูลนั้น ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร
- ▶ คำหลัก (วลี หรือข้อความ) ที่กำหนดขึ้นมาจะมีลักษณะเป็นมโนทัศน์ (concept) ซึ่งมีความหมายแทนข้อมูลบันทึกละเอียดส่วนนั้น

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

106

ขั้นตอนที่ 2 การทำดัชนีหรือกำหนดรหัสของข้อมูล

การจัดทำดัชนีหรือกำหนดรหัสของข้อมูล สามารถทำได้
สองลักษณะคือ

- ▶ จัดทำไว้ล่วงหน้าก่อนเข้าสนามวิจัย (การจัดทำดัชนีข้อมูลแบบนิรนัย (deductive coding))
- ▶ จัดทำตามข้อมูลที่ปรากฏในบันทึกภาคสนาม (การจัดทำดัชนีข้อมูลแบบอุปนัย (inductive coding))

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

107

ขั้นตอนที่ 2 การทำดัชนีหรือกำหนดรหัสของข้อมูล

- ▶ การกำหนดดัชนีหรือกำหนดรหัสของข้อมูลไว้ล่วงหน้า อาจจะพิจารณาจากกรอบแนวคิดทฤษฎี ปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่านักวิจัยต้องการศึกษาหาคำตอบให้กับปัญหาใดและปัญหาดังกล่าวนักวิจัยอาศัยแนวคิดหรือทฤษฎีใดรองรับหรือช่วยชี้แนวทางวิจัยใดบ้าง

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

108

ขั้นตอนที่ 2 การทำดัชนีหรือกำหนดรหัสของข้อมูล

ตัวอย่าง

- ▶ งานวิจัย “สภาพและปัญหาในการจัดการเรียนการสอนของครู
จำเป็นต้องศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครู”
- ▶ อาจกำหนดดัชนีหรือจัดทำบัญชีดัชนีที่เกี่ยวกับสภาพการจัดการ
เรียนการสอนของครูไว้ล่วงหน้า เช่น *การเตรียมการสอน การ
จัดทำแผนการสอน เทคนิคการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัด
และประเมินผล เป็นต้น*
- ▶ เมื่อได้บัญชีคำหลักแล้ว ก็ให้ความหมายคำหลัก (วลีหรือข้อความ)
นั้น ขอบเขตที่ครอบคลุมของคำหลักนั้น เพื่อให้ นักวิจัยสามารถนำ
คำหลักไปใช้กำหนดแทนข้อมูลที่บันทึกไว้ตรงกับความหมายที่
ต้องการ

ตารางที่ 1 การทำดัชนีคำหลักหรือรหัสข้อมูลจากบันทึกพรรณนา

คำหลัก	บันทึกพรรณนา
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">ช่วงเวลาทำแบบฝึกเสริมทักษะ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">ระดับชั้นที่ศึกษา</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">นวัตกรรมที่นำมาใช้</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">พฤติกรรมนักเรียนระหว่างทำแบบฝึกฯ</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 5px;">ความคิดเห็นที่มีต่อแบบฝึก</div>	<p>ช่วงพักกลางวันก่อนเวลาบ่ายโมงสักประมาณ 20 นาที นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้ นั่งทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะวิชาคณิตศาสตร์ ที่ครูสั่งไว้ในชั่วโมงเรียนช่วงเช้า พอเห็นครูเดินเข้ามาในห้องนักเรียนส่วนหนึ่งเงยหน้าขึ้นมองครูและยิ้ม แล้วก็ก้มลงทำแบบฝึกต่อไป บางคนก็ตั้งหน้าตั้งตาทำแบบฝึกหัดโดยไม่สนใจครู บางคนนั่งปรึกษากับเพื่อน เด็กชายต้อมพูดว่า “ครูครับ ผมทำแบบฝึกหัดที่ครูให้ทำใกล้จะเสร็จแล้วครับ สนุกมากเลย พอทำแบบฝึกหัดของครูแล้วทำให้ผมเข้าใจเรื่องการคูณและหารทศนิยมมากขึ้น” เด็กชายอีกคนหนึ่ง (ดช.เก่ง) พูดว่า “ครูครับผมอยากให้ครูมีแบบฝึกหัดให้ผมทำแบบนี้ทุกวันเลยสนุกดี และถ้าหากคุณครูมีรูปภาพสีสวยๆ ใส่เข้าไปด้วยผมว่าน่าจะทำให้น่าสนใจมากกว่านี้” ส่วนเด็กหญิงแอม พูดว่า “ครูคะหนูว่าจำนวนข้อมันน้อยไปคะ ทำแบบฝึกหัดไปนิดเดียวกำลังสนุกเลยเสร็จแล้ว ครูเพิ่มจำนวนข้อให้มากขึ้นอีกสิคะ” ครูยิ้มและตอบว่า “ขอบใจมากสำหรับคำแนะนำดีๆ ของพวกเราแล้วครูจะนำข้อเสนอของพวกเราไปปรับปรุงแบบฝึกหัดนะจ๊ะ”</p>

ที่มา: เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2558

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

110

ขั้นตอนที่ 3 การกำจัดข้อมูลหรือสร้างข้อสรุปชั่วคราว

- ▶ ขั้นตอนนี้ คือการสรุปเชื่อมโยงดัชนีคำหลักเข้าด้วยกันภายหลังจากผ่านกระบวนการทำดัชนีหรือกำหนดรหัสข้อมูลแล้ว การเชื่อมโยงคำหลักเข้าด้วยกันจะเขียนเป็นประโยคข้อความที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหลัก
- ▶ จากการเชื่อมโยงดัชนีคำหลักในตัวอย่าง(ข้างบน)เข้าด้วยกัน จะทำให้ข้อมูลในส่วนที่เป็นบันทึกละเอียดที่มีอยู่มากนั้นถูกลดทอนหรือตัดทิ้งไปจนกระทั่งเหลือเฉพาะประเด็นหลักๆ ที่นำมาผูกโยงกันเท่านั้น ซึ่งทำ

“นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะวิชาคณิตศาสตร์เรื่องการคูณและหาร ทศนิยมมากขึ้นในช่วงเวลาพักกลางวัน ด้วยความตั้งใจ และรู้สึกว่แบบฝึกเสริมทักษะทำให้เกิด ความเข้าใจเรื่องการคูณและหารทศนิยมมากขึ้น และได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบฝึก เสริมทักษะ คือ ควรมีรูปภาพสี เพิ่มเข้าไปและเพิ่มจำนวนข้อให้มากขึ้นอีก” ที่มา: เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2558

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 3 การกำจัดข้อมูลหรือสร้างข้อสรุปชั่วคราว

ตารางที่ 1 การทำดัชนีคำหลักหรือรหัสข้อมูลจากบันทึกพรรณนา

คำหลัก	บันทึกพรรณนา
ช่วงเวลาทำแบบฝึกเสริมทักษะ	ช่วงพักกลางวันก่อนเวลาบ่ายโมงสักประมาณ 20 นาที นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้ นั่งทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะวิชาคณิตศาสตร์ที่ครูส่งไว้ในชั่วโมงเรียนช่วงเช้า พอเห็นครูเดินเข้ามาในห้องนักเรียนส่วนหนึ่งเงยหน้าขึ้นมองครูและยิ้ม แล้วก็ก้มลงทำแบบฝึกต่อไป บางคนก็ตั้งหน้าตั้งตาทำแบบฝึกหัดโดยไม่สนใจครู บางคนนั่งปรึกษากับเพื่อน เด็กชายด้อมพูดว่า “ครูครับ ผมทำแบบฝึกหัดที่ครูให้ทำใกล้จะเสร็จแล้วครับ สนุกมากเลย พอทำแบบฝึกหัดของครูแล้วทำให้ผมเข้าใจเรื่องการคูณและหารทศนิยมมากขึ้น” เด็กชายอีกคนหนึ่ง (ดช.เก่ง) พูดว่า “ครูครับผมอยากให้ครูมีแบบฝึกหัดให้ผมทำแบบนี้ทุกวันเลยสนุกดี และถ้าหากคุณครูมีรูปภาพสีสวยๆใส่เข้าไปด้วยผมว่าน่าจะทำให้น่าสนใจมากกว่านี้” ส่วนเด็กหญิงแอม พูดว่า “ครูคะหนูว่าจำนวนข้อมันน้อยไปค่ะ ทำแบบฝึกหัดไปนิดเดียวกำลังสนุกเลยเสร็จแล้ว ครูเพิ่มจำนวนข้อให้มากขึ้นอีกสิคะ” ครูยิ้มและตอบว่า “ขอบใจมากสำหรับคำแนะนำดีๆ ของพวกเราแล้วครูจะนำข้อเสนอของพวกเราไปปรับปรุงแบบฝึกหัดนะจ๊ะ”
ระดับชั้นที่ศึกษา	
นวัตกรรมที่นำมาใช้	
พฤติกรรมนักเรียนระหว่างทำแบบฝึกฯ	
ความคิดเห็นที่มีต่อแบบฝึก	

“นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะวิชาคณิตศาสตร์เรื่องการคูณและหาร ทศนิยมมากขึ้นในช่วงเวลาพักกลางวันด้วยความตั้งใจและรู้สึกว่าการคูณและหารทศนิยมมากขึ้นและได้ให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบฝึกเสริมทักษะคือควรมีรูปภาพสีเพิ่มเข้าไปและเพิ่มจำนวนข้อให้มากขึ้นอีก”

ที่มา: เอี่ยมพร หลินเจริญ, 2558

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างบทสรุป

Conclusion

- ▶ ขั้นตอนการสร้างบทสรุป ก็คือ การเขียนเชื่อมโยงข้อสรุปชั่วคราวที่ผ่านการตรวจสอบยืนยันแล้วเข้าด้วยกัน
- ▶ การเชื่อมข้อสรุปชั่วคราวนั้นจะเชื่อมโยงตามลำดับข้อสรุปแต่ละข้อสรุปเป็นบทสรุปย่อยและเชื่อมโยงบทสรุปย่อยแต่ละบทสรุปเข้าด้วยกันเป็นบทสรุปสุดท้าย
- ▶ การเชื่อมโยงแต่ละครั้งจะพิจารณา ความสัมพันธ์ ระหว่างข้อมูลที่สรุปว่า ข้อมูลชุดใด สัมพันธ์กับข้อมูลชุดใด ข้อมูลที่ “เป็นส่วนหนึ่ง” หรือ “อยู่ภายใต้ข้อมูลชุดใด”

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างบทสรุป

Conclusion

- ▶ การเชื่อมโยงจัดลำดับ ข้อสรุปและบทสรุปย่อยเข้าด้วยกัน จะลดหลั่นตามลำดับชั้นความสัมพันธ์ (Hierarchy) จนกระทั่งผลสุดท้ายจะได้บทสรุปใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ครอบคลุมข้อสรุปและบทสรุปย่อย ๆ เป็นข้อความอธิบายที่มีลักษณะเป็นนามธรรมสูงกว่าข้อสรุปและบทสรุปย่อย
- ▶ ข้อความดังกล่าวนี้สามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ หรือข้อเท็จจริงได้อย่างรอบด้าน

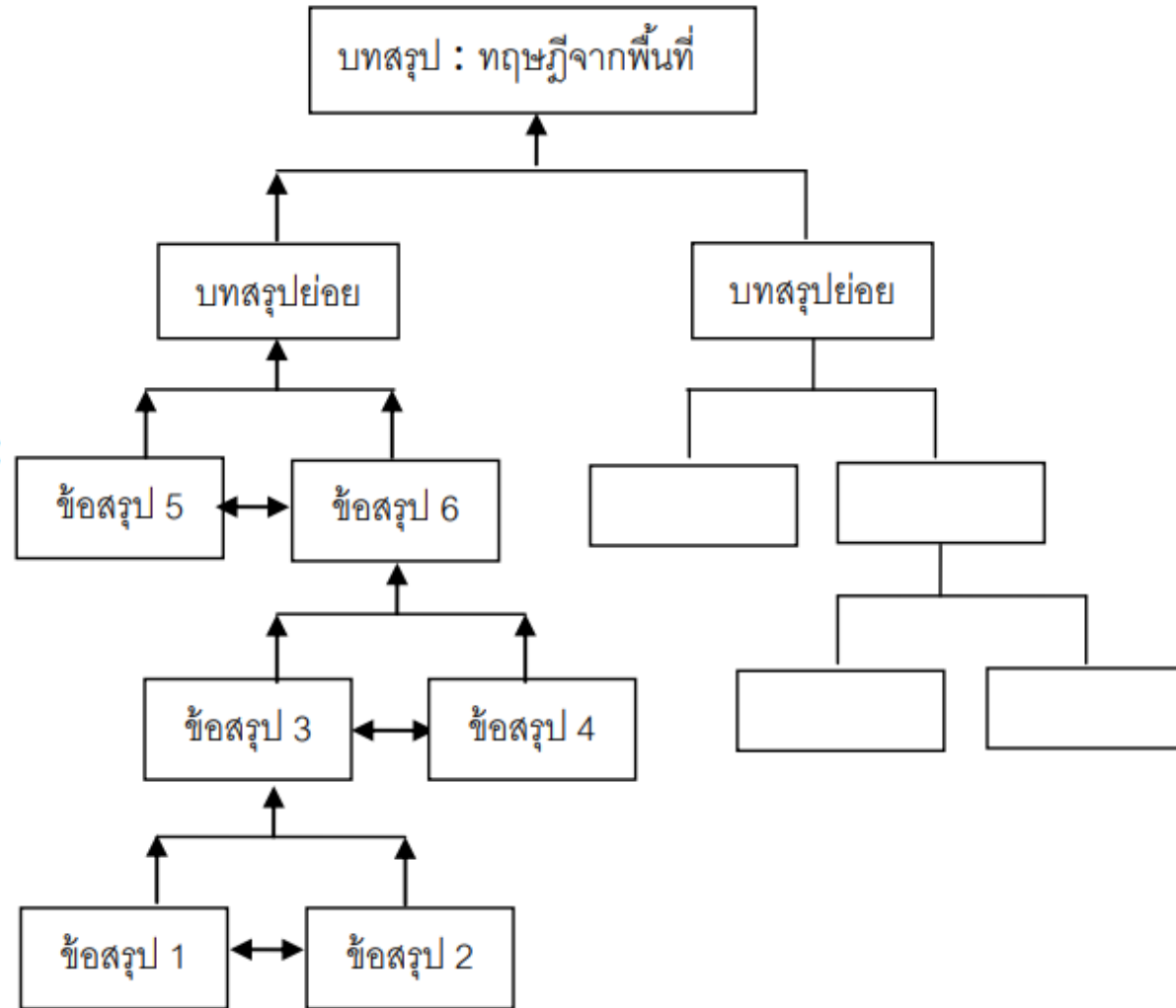
นามธรรมที่สุด :

นามธรรมมาก :

นามธรรมค่อนข้างมาก :

ค่อนข้างนามธรรม :

รูปธรรม :

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ตามลำดับขั้นการสร้างบทสรุป

ที่มา : รัตนะ บัวสนธ์ (2551: 232)

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

115

ขั้นตอนที่ 5 การพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์

1. บทสรุปจะทำให้ได้ชุดของข้อความที่มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่เพื่อให้บทสรุปดังกล่าวน่าเชื่อถือ จำเป็นต้องย้อนกลับไปพิจารณาข้อมูลที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เพื่อพิสูจน์ว่าบทสรุปนั้นสอดคล้องกันหรือไม่
2. โดยทั่วไปแล้วการพิสูจน์บทสรุปก็มักจะพิจารณาจากวิธีการเก็บข้อมูลที่ดำเนินอย่างรอบคอบและคุณภาพที่น่าเชื่อถือของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้น

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

116

ขั้นตอนที่ 5 การพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์

3. วิธีการพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของบทสรุป สามารถกระทำได้โดยการตรวจสอบความเป็นตัวแทนที่ดีของข้อมูล (เป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลส่วนใหญ่หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง)
4. นอกจากนี้ ยังอาจใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบผลว่าอาจจะเกิดขึ้นจากอิทธิพลของนักวิจัยหรือไม่ หรืออาจใช้วิธีง่ายๆ โดยการตั้งคำถามกับตนเองว่า ข้อมูลที่เก็บรวบรวมและนำมาวิเคราะห์ จัดเป็นข้อมูลที่ดีมีคุณภาพ หรือ ข้อมูลที่ไม่ดี ไม่น่าเชื่อถือ

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

117

ขั้นตอนที่ 5 การพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์

5. การพิสูจน์ความน่าเชื่อถือของผลการวิเคราะห์ อาจทำได้โดยการทำวิจัยซ้ำซึ่งสามารถทำได้ทั้งโดยการทำวิจัยซ้ำในเรื่องเดิม สนามวิจัยเดิม หรือ เรื่องเดิมในสนามวิจัยใหม่ ซึ่งอาจจะยุ่งยากและใช้ทรัพยากรและเวลามาก
6. หลังจากที่นักวิจัยได้รับบทสรุปที่ผ่านการพิสูจน์ความน่าเชื่อถือแล้วขั้นตอนต่อไป คือการนำข้อสรุปที่ได้มาเรียบเรียงและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังที่ผู้เขียน ได้นำเสนอไว้ในลำดับต่อไป

เอกสารอ้างอิง

118

- ชาย โปธิสิตา. (2564). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร. (2559). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- รัตน์ะ บัวสนธ์. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: คำสมัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2563). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2558). *การวิเคราะห์และนำเสนอผลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ*. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2566 จาก [http://edu.tsu.ac.th/Maxwell, J.A. \(2012\). *Qualitative research design: An interactive approach*. Retrieved on April 8, 2023 from \[https://www.researchgate.net/publication/320353627_Qualitative_research_design_An_interactive_approach\]\(https://www.researchgate.net/publication/320353627_Qualitative_research_design_An_interactive_approach\)](http://edu.tsu.ac.th/Maxwell, J.A. (2012). Qualitative research design: An interactive approach. Retrieved on April 8, 2023 from https://www.researchgate.net/publication/320353627_Qualitative_research_design_An_interactive_approach)

Q & A

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ะ ปัญญาภา

Assoc. Prof. Rattana Panyapa, Ph.D.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University

 : Rattana Panyapa

 : rattana.p@ubru.ac.th

 : +66986591665